

Eger, Mész-hegy déli sziklacsoport kaptárkövek természeti emlék kezelési terve

Megalapozó dokumentáció

1. Általános adatok

1.1. A tervezési terület azonosító adatai

Közigazgatási elhelyezkedése, kiterjedése/nagysága:

Megye: Heves megye

Település: Eger

Eger 0437/1 d helyrajzi számú ingatlanból 1569,138 m², azaz 0,157 ha a

753835,375	285650,625
753756,188	285659,594
753813,688	285692,688

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

0451/1 b helyrajzi számú ingatlanból 1758,746 m², azaz 0,176 ha a

753835,375	285650,625
753840,250	285641,156
753826,938	285640,375
753777,750	285637,125
753737,313	285634,719
753730,063	285644,563
753756,188	285659,594

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

0451/3 a helyrajzi számú ingatlanból 224,263 m², azaz 0,022 ha a

753846,500	285629,094
753821,563	285627,719
753828,500	285639,313
753826,938	285640,375
753840,250	285641,156

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

0451/3 c helyrajzi számú ingatlanból 524,421 m², azaz 0,052 ha a

753821,563	285627,719
753790,688	285625,438
753778,688	285634,094
753777,750	285637,125
753826,938	285640,375
753828,500	285639,313

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

0451/3 d helyrajzi számú ingatlanból 513,243 m², azaz 0,051 ha a

753790,688	285625,438
------------	------------

753746,000	285622,875
753737,313	285634,719
753777,750	285637,125
753778,688	285634,094

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

0451/4 a helyrajzi számú ingatlanból 1089,511 m², azaz 0,109 ha a

753841,875	285551,125
753810,938	285534,531
753788,313	285565,281
753814,688	285571,594
753820,000	285572,750

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

0451/4 b helyrajzi számú ingatlanból 4275,18 m², azaz 0,428 ha a

753877,000	285569,938
753841,875	285551,125
753820,000	285572,750
753837,875	285577,344
753818,688	285607,531
753766,813	285594,594
753746,000	285622,875
753790,688	285625,438
753821,563	285627,719
753846,500	285629,094

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

0451/11 a helyrajzi számú ingatlanból 489,681 m², azaz 0,049 ha a

753880,375	285563,438
753815,125	285528,781
753810,938	285534,531
753841,875	285551,125
753878,000	285568,000

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

0451/11 b helyrajzi számú ingatlanból 43,828 m², azaz 0,004 ha a

753878,000	285568,000
753841,875	285551,125
753877,000	285569,938

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

0451/13 a helyrajzi számú ingatlanból 2100,353 m², azaz 0,21 ha a

753815,125	285528,781
753880,375	285563,438
753892,813	285539,344
753834,063	285503,063

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

0451/6 a helyrajzi számú ingatlanból 559,8 m², azaz 0,056 ha a

753814,688	285571,594
------------	------------

753788,313	285565,281
753769,688	285590,625
753788,188	285590,250

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

0451/6 b helyrajzi számú ingatlanból 1207,52 m², azaz 0,121 ha a

753820,000	285572,750
753814,688	285571,594
753788,188	285590,250
753769,688	285590,625
753766,813	285594,594
753818,688	285607,531
753837,875	285577,344

EOV koordinátájú töréspontokkal körülhatárolt terület.

A terület védettségi kategóriája: **helyi jelentőségű védett természeti terület, természeti emlék**

Védett terület neve: **Mészhegy – Nyerges-tető, Eger, Mész-hegy déli sziklacsoport kaptárkövek természeti emlék**

Törzskönyvi száma: **9/45/TT/95**

Védetté nyilvánító jogszabály: **196./1978. (XII. 5.) VB. határozat, Eger Megyei Jogú Város Önkormányzatának 13/1995. (V. 24.) rendelete**

Természetvédelmi kezelésért felelős szerv: **Bükki Nemzeti Park Igazgatóság**

A működési területe szerint érintett nemzetipark-igazgatóság: **Bükki Nemzeti Park Igazgatóság**

Tervezési területen illetékes természetvédelmi hatóság: **Észak-magyarországi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség**

Tervezési területtel átfedő, európai közösségi jelentőségű, vagy nemzetközi egyezmény hatálya alá tartozó terület megnevezése és sorszáma: **nem része Natura 2000 területnek**

1.2. A tervezési terület természetvédelmi rendeltetése

A földtudományi (geológiai és geomorfológiai), valamint kultúrtörténeti (régészeti) értéket hordozó kaptárkövek fennmaradásának biztosítása.

A kaptárkövek környezetében található védett növény- és állatfajok, életközösségek megőrzése, életfeltételeik zavartalanágának és fennmaradásának biztosítása.

A kultúrtörténeti és természeti értékek feltárását, megismerését, megőrzését szolgáló kutatási tevékenységek feltételeinek biztosítása.

A terület ismeretterjesztési, oktatási és környezeti nevelési célokat szolgáló bemutatása, a szemléletformálást, a környezettudatos magatartást szolgáló oktatási, nevelési, bemutatási feltételek fejlesztése.

1.3. Ingatlan-nyilvántartási adatok

Település neve	Hrsz/alrészlet	Kiterjedés (ha)	Művelési ág	Tulajdonos, tulajdonosi csoport	Vagyonkezelő
Eger	0437/ 1 d *	9,5281	erdő	Magyar Állam	BNPI
	0451/ 1 b ⁽¹⁾ *	0,4297	erdő	Magyar Állam	Egererdő Zrt.
	0451/11 a-b ⁽²⁾ *	0,1861	erdő	Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata	Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata
	0451/13 a ⁽³⁾ *	0,8071	legelő	Magyar Állam	Egererdő Zrt.
	0451/3 a-c-d	0,5986	erdő	Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata	Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata
	0451/4 a *	0,5415	legelő	Magyar Állam	Egererdő Zrt.
	0451/4 b *	1,2870	erdő	Magyar Állam	Egererdő Zrt.
	0451/6 a-b *	0,2469	erdő	Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata	Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata

(1) - a tulajdonosi jogok gyakorlója a FVM Miniszter, melyet a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet útján lát el

(2) - a 0451/11 a-b hrsz. esetében a tulajdoni lap adatai eltérnek a nálunk lévő KÜVET adataitól

(3) - a tulajdonosi jogok gyakorlója a FVM Miniszter, melyet a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet útján lát el

* - a terület által csak részben érintett ingatlanok

1.4. A tervezési területre vonatkozó egyéb hatályos előírások

Helyi jelentőségű védett területté nyilvánító rendelet:

Védetté nyilvánító korábbi jogszabály: 196./1978. (XII. 5.) VB. határozat egyes objektumok védetté nyilvánításáról. A határozat 4. pontjában szerepelnek az „Eger - Egerszalók - Demjén kaptárkövek”.

Védetté nyilvánító új jogszabály: Eger Megyei Jogú Város Önkormányzatának 13/1995. (V. 24.) rendelete „Mészhegy – Nyerges-tető” helyi jelentőségű természeti terület védetté nyilvánításáról

Településrendezési terv:

Eger Megyei Jogú Város Közgyűlésének 279/2004. (VI. 24.) számú Kgy. határozatával elfogadott Eger MJV Településszerkezeti Terve, Eger Megyei Jogú Város Közgyűlésének 27/2008. (VI. 27.) számú rendeletével elfogadott Eger MJV Helyi Városrendezési és Építési Szabályzata, valamint a Délkeleti külterületre Eger Megyei Jogú Város 17/2011. (IV. 29.) számú önkormányzati rendelettel elfogadott Szabályozási Terve szerint a tervezési területen a 0437/1 d hrsz-ú terület védett erdőterület (Ev-2/0) övezetébe tartozik. A 0451/1 b, 0451/3 a, c, d; 0451/4 a, b; 0451/11 a, b; 0451/13 a, 0451/6 a, b területek korlátozott funkciójú

mezőgazdasági terület (Mko-1/0) övezetébe soroltak. Az elfogadása óta többször módosított (utoljára a 30/2012. (VI.29.) önk. rendelettel) Helyi Építési Szabályzatban az övezetre az alábbi előírások érvényesek:

„Erdőterületek 25.§

(1) Az erdőterület az építmények elhelyezése szempontjából a következő övezetekre tagolódik:

- a) védelmi:
  - aa) védő (Ev-1),
  - ab) védett (Ev-2),
- b) gazdasági (Eg).
- c) egészségügyi, turisztikai (Ee) erdő

(2) Az erdőterületek övezetei az 1. §. (1) bekezdés szerinti területen:

ÖVEZET JELE (SZT szerint)	ÉPÍTMÉNY ELHELYEZÉSÉRE VONATKOZÓ ELŐÍRÁSOK			BEÉPÍTHETŐ LEGKISEBB TELEKTERÜLET (m ²)	LEGKISEBB ZÖLDFELÜLET (%)
	BEÉPÍTÉSI MÓD	LEGNAGYOBB BEÉPÍTETTSÉG (%)	LEGNAGYOBB ÉPÍTMÉNY- MAGASSÁG (m)		
Ev-1/0	-	-	-	-	
Ev-2/0	-	-	-	-	
Eg/SZ-0,5-4,5- 10ha	SZ	0,5	4,5	100 000 (10ha)	
Ee	-	0	-	-	90

- (3) Védelmi rendeltetésű erdőterületen épületek nem helyezhetők el. A védelmi rendeltetésű erdőterületen a már meglévő épületek a rendelet hatályba lépését megelőző jogszerű használatuk szerint felújíthatók, de nem bővíthetők.
- (4) Védő és védett célú erdőterület övezetében az OTÉK szerinti építmények kizárólag akkor alakíthatók ki, ha az erdőt védelmi rendeltetésének betöltésében nem akadályozzák meg. Védő célú erdő területén kialakíthatók továbbá a közlekedési eredetű zajterhelés mérséklését szolgáló zajgátló létesítmények (pl.: zajvédő domb, zajvédő fal) is.
- (5) Védett erdőterületek az országos és helyi védett természeti területek, a természeti értékekben gazdag –helyi természetvédelmi védelemre javasolt-, továbbá az élőhelyvédelmi Natura-2000 területek erdőterületei. Védett rendeltetésű erdőterületen a táji, természeti értékek megőrzése, a természetes, ill. természetközeli ökoszisztémák megóvása biztosítandó. Védett rendeltetésű erdőterületen erdőtelepítés, erdőfelújítás során kizárólag őshonos fajok alkalmazhatók. ...

Mezőgazdasági területek 26.§

(6) A mezőgazdasági területek területfelhasználási egységei az 1.§ (1) bekezdés szerinti területen:

- a) általános mezőgazdasági terület (Má)
- b) kertes mezőgazdasági terület (Mk)
- c) korlátozott funkciójú mezőgazdasági terület (Mko)

(7) A mezőgazdasági terület övezeteiben a közművesítettség mértéke: részleges. Ha a szennyvíz a közcsatornába nem vezethető, akkor zárt szennyvíztárolót kell kialakítani, vagy egyedi szennyvíztisztítót kell létesíteni.

(8) Azokban a mezőgazdasági területfelhasználási egységekben, ahol az előírások lehetőséget adnak lakóépület, lakás létesítésére, új lakás, lakóépület csak akkor létesíthető, ha rendeltetészerű használatához szükséges ivóvízet, villamos energia ellátást, a keletkező hulladék és szennyvíz elszállítását vagy ártalommentes elhelyezését, továbbá a gépjárművel történő állandó megközelítést a tulajdonos vagy használó biztosítani tudja.

- (9) A mezőgazdasági terület övezeteiben, az épületek építészeti kialakításánál az alábbiakat kell alkalmazni:
- az épületek építészeti kialakítása során az épületek anyaghasználatában és tömegformálásában a tájba illesztés szempontjainak és az illeszkedés szabályainak érvényesülnie kell,
  - az épület 35-45 közötti hajlásszögű magastetővel fedett legyen, lejtőre merőleges gerincű fedélszerkezettel, lapostető extenzív, vagy intenzív zöldtetőként alkalmazható,
  - ha a tetőszerkezet fésztávolsága a 12,0-t meghaladja a tetőhajlásszöge legfeljebb 30 legyen,
  - a tetőhéjazat anyaga lehet égetett cserép, vagy a cserépfedés textúráját biztosító lemezfedés, valamint a föld, illetve a magyarországi kövek természetes színeinek megfelelő felületkezelésű fémlemez.
  - A jogszabály szerint tervtanácsi eljárásra kötelezett épületek esetében az építészeti kialakítás a tervtanácsi ajánlatban foglaltaknak megfelelően az a-d) pontokban leírtaktól eltérhet.

...

Korlátozott funkciójú mezőgazdasági területek (Mko)
27/C.§

- Korlátozott funkciójú mezőgazdasági területbe a táj-, a tájkép-, a természetvédelmi, továbbá vízminőségvédelmi (vízbázis védelmi) szempontból érzékeny területek tartoznak. Korlátozott funkciójú mezőgazdasági területen kizárólag a védelmi célokkal összhangban levő, ill. azok megvalósítását biztosító építmények, épületek helyezhetők el a (3)-(5) bekezdések előírásai szerint.
- Korlátozott funkciójú mezőgazdasági területeken a telekosztással kialakítható telek területe —az utak céljára kialakításra kerülő telkeket kivéve— legalább 10 000 m²(1ha), szélessége legalább 30,0 m.
- A korlátozott funkciójú mezőgazdasági területek övezetei az 1.§. (1) bekezdés szerinti területen:

**ÉPÍTMÉNY ELHELYEZÉSÉRE VONATKOZÓ
ELŐÍRÁSOK**

ÖVEZET JELE (SZT szerint)	BEÉPÍTÉSI MÓD	LEGNAGYOBB BEÉPÍTETTSÉG (%)	LEGNAGYOBB ÉPÍTMÉNY- MAGASSÁG (m)	BEÉPÍTHETŐ LEGKISEBB TELEKTERÜLET (m ²)	EGYÉB FELTÉTEL
Mko-1/0	-	0	0	-	-

- Azon Mko övezetekben, ahol épületek elhelyezhetők, az épületek a következő feltételekkel létesíthetők:
  - az előkert a szabályozási terven jelöltek hiányában a gyűjtőutak mentén legalább 15,0 m, egyéb utak mentén legalább 10,0 m;
  - a hátsókert, oldalkert legalább 10,0 m
- Korlátozott funkciójú mezőgazdasági területen kizárólag az épületek körül legfeljebb 5000 m² nagyságú telekterületen, vagy telekrészen legfeljebb 1,8 m magas áttört kerítés létesíthető.
- Az Mko övezetek részletes előírásai:
  - Mko-1/0 övezetben épület, továbbá terepszint alatti és feletti építmény, nem helyezhető el. ...”

Erdőterv:

A tervezési terület északi része az Egri erdőtervezési körzet Eger 115 erdőtag A/10/ és a B/20/ erdőrészekben található. Az erdőrészekben az erdő elsődleges rendeltetése természetvédelmi, kismértékben tűzveszélyes faállományok jellemzik a területet. A következő tervezés éve 2017. A terület átfedésben van az Egri erdőtervezési körzet Eger 110 erdőtag C/30/ erdőrészet területével és a 106 erdőtag A/10/ erdőrészet területével. A 110/C/30/ erdőrészetben az erdő elsődleges rendeltetése természetvédelmi, kismértékben tűzveszélyes faállományok jellemzik a területet. A következő tervezés éve 2017. A 106/A/10 erdőrészetben az erdő elsődleges rendeltetése természetvédelmi, tűzveszélyességi kategória: lombos veszélyeztetett állományok 5 méter felett.

A tervezési terület déli része az Egri erdőtervezési körzet Eger 110 erdőtag A/10/ és a 115 erdőtag B/20/ erdőrészekben található. A 110/A/10/ erdőrészetben az erdő elsődleges rendeltetése faanyagtermelő, kismértékben tűzveszélyes faállományok jellemzik a területet. A következő tervezés éve 2017. A 115/B/20/ erdőrészetben az erdő elsődleges rendeltetése

természetvédelmi, kismértékben tűzveszélyes faállományok jellemzik a területet. A következő tervezés éve 2017. A terület átfedésben van az Egri erdőtervezési körzet Eger 115 erdőtag C/30/ erdőrészlet területével. Az erdőrészletben az erdő elsődleges rendeltetése természetvédelmi, kismértékben tűzveszélyes faállományok jellemzik a területet. A következő tervezés éve 2017.

2. A tervezési terület állapotának leírása

2.1. Környezeti elemek

Az Egertől keletre emelkedő Mész-hegy déli lejtőjén három kaptárkő található.

A területet felépítő *Gyulakeszi Riolittufa Formáció* zömét hullott, lavinatufák, áthalmazott vagy freatomagmás (gömbkonkréciós-tufagalacsinos) riolittufák alkotják. Az ártufák, illetve az összesült-összeolvadt változatok részaránya nem éri el sehol sem az 50%-ot.

A formáció vastagsága 150-450 m között változik, az egykori helyi térszíni viszonyoktól függően, és általában az Alföld irányában vastagodva. Ebből az erősen összesült tufák részaránya 20-100 m lehet, de ezek sem egy szintben jelentkeznek, hanem többszöri kitörés termékei. A horzsakő jelenléte általános, emellett több-kevesebb riolit, perlit, obszidián, néha dácit- és piroxénandezit-zárvány is előfordul a formációban.

A kristálytörmelékben savanyú plagioklász, szanidin, kvarc, biotit állandóan jelen van, amfibol csak esetlegesen, és akkor is alárendelten. Kifejezetten savanyú, riolitos összetételű mutatnak a kémiai elemzések is: az ép változatoknál 70% feletti SiO_2 tartalommal, amelynek mennyisége az erősen összesült-összeolvadt változatok esetében még 1-2%-kal magasabb. Jellemző mutató a TiO_2 és MgO mennyisége is: az előbbi ritkán haladja meg a 0,25%-ot, utóbbi pedig a 0,5%-ot. Az összesült-összeolvadt változatok az átlaghoz képest alacsonyabb értékeket mutatnak.

A formáció zömében szárazföldön halmozódott fel, alárendelten tavi-mocsári környezetben. A kitörések általában pliniusi típusként indultak esetenként surge, lavinatufás vagy freatomagmás beütésekkel, és nem minden esetben szolgáltatott ártufát. Ha mégis, az egyben a kitörés lezáródását vagy szünetelését jelentette. (Pentelényi L. 2002)

Az alsó tufaösszlet radiometrikus kora 21-18,5 millió év (Pécskay Z. et al. 1998).

A kaptárkövek geomorfológiai megjelenését elsősorban a kitértség és az időjárási viszonyok határozzák meg. A kaptárköveket alkotó tufakőzet mállékony, könnyen faragható, nem fagyálló, a szélsőséges időjárási viszonyoknak kevésbé ellenálló.

A tufafelszíneken általában barnaföldek alakultak ki, de – a fülkés sziklákat is figyelembe véve – jelentős a kopárok részaránya. A sziklákat fedő kevésbé vastag, törmelékes talajokat a ranker és váztalajok közé sorolhatjuk. Az utóbbi 70-80 évben a talajosodási folyamatok felerősödtek.

A sziklák faragásának időszakában a talajtakaró valószínűleg kisebb kiterjedésű és vékonyabb lehetett. Erre a szomolyai Vén-hegy kaptárkőnél végzett régészeti kutatások világítanak rá, hiszen a néhol 0,8-1,0 m vastag talaj takarásából több fülke is előkerült, valamint a sziklák lábánál csatornákat, tálalakú mélyedéseket tártak fel.

2.2. Élettelen természeti értékek

Az I. szikla kettős kúp formájú, tömzsi szikla, amely oldalába 4 db fülke mélyül, valamint az egyik csúcsába három különböző méretű lyuk van befaragva. A kaptárkő déli oldalán egy

nagyméretű, sekély mélységű négyzetes üreg látható (külső magassága 122 cm, a belső boltzott rész hátlapja 84 cm magas, az egész 70 cm széles, a hátlap befelé, az alaplap kifelé lejt). *Mihály Péter* szerint egy tervezett sziklahelyiség bejáratának félbemaradt torzója, „*amit azért nem faragtak ki teljesen, mert a szikla vastagsága nem volt elegendő a tervezett helyiség belső méreteihez.*” (Mihály P. 1976. 247.). Ennek ellentmond az óriásfülke kialakítása, a faragások minősége: ez egy befejezett, letisztázott forma.

Az I. sziklától északnyugatra emelkedik a II. szikla lekerekített csúcsokkal tagolt kúpegyüttese, amelyen 14 eléggé elkopott fülke látható. A sziklavonulatba egy sziklahelyiséget is befaragtak. A ma már alig kivehető 9. számú fülke fölötti ormon, a csúcs alatt kialakított, párkánnyal körülvett mélyedésre és egy befaragott lyukra *Mihály Péter* is felfigyelt. A pár méterre lévő III. szikla felületén 4 fülke ismerhető fel.

2.3. Biológiai jellemzők

A terület állatföldrajzi szempontból az *Ősmátra (Matricum)* faunakörzetbe, a *Börzsöny-Mátra-Bükk vonulat (Eumatricum)* faunajárásba tartozik. Növényföldrajzi besorolása szerint a *Pannoniai Flóratartomány (Pannonicum) Északi-középhegység (Matricum)* flórávidékének *Borsodi (Borsodense)* flórajárásához tartozik, de déli fekvéséből adódóan átmeneti területnek minősül az Alföld felé (**Eupannonicum**).

A kaptárkövek környezetét leginkább az akác jelenléte határozza meg, az állomány keleti irányba egészen a völgytalpig lehúzódik. Közvetlenül a sziklák felett cser, kocsánytalan és molyhos tölgy egyedeket (*Quercus cerris*, *Q. petraea*, *Q. pubescens*) is találunk. A délebbi sziklaegyüttes alatt 3 idős, egészséges cseresznyefa él. Itt egy helységet, ún. bújót is faragtak a sziklába. A riolittufán kialakult kőzetmorzsalékos talajfoltokon él a védett magyar kőhúr (*Minuartia frutescens*) egy kisebb állománya, amely cca. 70 tövet számlál. A selymes zanót (*Cytisus ratisbonensis*) közvetlen a sziklák árnyékában nő. Zártabb talajon a leánykőkörcsin (*Pulsatilla grandis*, 4 tő), közönséges dercevirág (*Cardaminopsis arenosa*) és az enyves szegfű (*Lychnis viscaria*) nyílik tavaszanként. Az erdőszélen gumós nadálytő (*Symphytum tuberosum*) pár töve virít. Védett állatok közül leggyakrabban a nappali pávaszemet (*Inachis io*), a zöld gyíkot (*Lacerta viridis*), a széncinkét (*Parus major*) és a csuszkát (*Sitta europaea*) láthatjuk.

2.4. Táj- és kultúrtörténeti adottságok

A fülkés sziklákat a szomolyai lakosok nevezték kaptárköveknek, Eger környékén vakablakos köveknek, másutt köpüsköveknek, Ördögtoronynak, Nagybábaszéknek, Nyergesnek, Hegyeskőnek, Kecsekőnek, Ablakoskőnek, Királyszékének, Kősárkánynak mondják azokat. Legismertebbé és legelterjedtebbé a kaptárkő elnevezés vált. Ezen a néven említik tanulmányaikban a kaptárkövek rejtélyének megoldásán fáradozó kutatók is: 1865-ben Kubinyi Ferenc, 1885-ben és 1891-ben Bartalos Gyula, 1939-ben Klein Gáspár, a 60-as években Saád Andor, a 70-es évektől pedig Mihály Péter.

A Királyszéke sziklát kettészelő Kutyaszorítóban lévő egyik fülke hátlapjába kettős halmon álló kettős kereszt van bevésve. Keletkezési ideje ismeretlen, minden bizonnyal a fülkefaragás időszakát követően keletkezett. Bartalos Gyula leírásaiban már szerepel, tehát a befaragás ideje száz évnél többre tehető.

Legtöbb vitát a sziklaalakzatok oldalaiba vájt fülkék eredete, készítésük oka váltott ki. Az átlagosan 60 cm magas, 30 cm széles és 25-30 cm mély fülkék peremén - az épségben

lévőknel még jól láthatóan - bemélyedő keret fut körbe, széleiken néhol lyukak is kivehetők. Ezek a nyomok arra utalnak, hogy a fülkét lefedték, a fedlapot a lyukakba vert ékekkel rögzítették. A keretnyommal rendelkező fülkék elég rendszertelenül vannak elhelyezve a sziklafalakon, a nyílások rendkívüli formagazdagsága pedig megkövetelte, hogy mindegyikhez egyedi méretű és alakú fedelet készítsenek. A kaptárfülkék rendeltetésével kapcsolatban számos feltevés, elmélet született. E téma első alapos kutatója az egri történész-régész pap, Bartalos Gyula szerint a kaptárkövek síremlékek voltak, s a fülkébe az elhunytak hamvait rejtő urnákat helyezték. A kőfülkék kifaragását eleinte a hun-magyarokhoz, később a keltákhoz illetve a szkítákhoz kötötte. Klein Gáspár borsod megyei főlevéltáros a vakablakoknak bálványtartó, áldozat- bemutató rendeltetést valószínűsített, s azokat honfoglalás-kori emlékeknek tartotta. Már Bartalos megemlítette – hangot adva kételyeinek – a ma leginkább ismert és elfogadott véleményt, miszerint a fülkékben hajdan méhészkedtek: "A köznép, mely a pillanat hatása alatt okoskodik, a fülkékről kaptárköveknek mondja e sziklákat, szerinte ezek a régi ember méhese lettek volna, mintha kőben és árnyékos oldalon laknék a méh." – írta 1891-ben az *Archaeologiai Értesítő* lapjain. A sziklaméhészeti rendeltetés legmeghatározóbb képviselője Saád Andor miskolci orvos volt, aki Korek József régésszel az 1960-as évek elején ásatásokat végzett Szomolyán az V. sziklavonulat kőfülkéjében. A régészeti feltárások során előkerült, 11-14. századból származó leletek azonban egyik feltevés igazolására sem szolgáltattak bizonyítékot.

Ennek ellenére mégis az a nézet vált elfogadottá és a közvélemény számára ismertté, hogy a kaptárkövek fülkéi a középkori erdei sziklaméhészet emlékei s a méhészetnek ezt a formáját vagy a honfoglaláskor magyarsághoz csatlakozott kabarok vagy egy Balkán-félszigetről idemenekült kicsiny népcsoport (agriánok) honosították meg. A kaptárkövek fülkéinek méhészkedésre történő felhasználásával kapcsolatban felmerül azonban néhány kétség! Elgondolkodtató a fülkék égtájak szerinti változatos elhelyezkedése éppúgy, mint a talajszinthez közeli vagy éppen megközelíthetetlen helyre, sötét, hűvös sziklahasadékokba, vízmosások falába faragott fülkék jelenléte. De a keskeny és sekély, sőt előrebukó fülkék esetében is kizárható a méhtartás. A 11. századtól írásos adatok tanúskodnak a méhészet meglétéről, oklevelekben olvashatunk erdei méhészekről, méh vadászokról, de a sziklaméhészetről hallgatnak a források. A szájhagyományok pedig megoszlanak a kultikus és a gazdasági rendeltetés közt.

A tervezési terület sziklás, kopáros terület, aminek környezetében erdőgazdálkodási terület található.

2.5. Oktatás, kutatás

A Bükkalja vulkanitjainak első részletes leírását Schréter Zoltán (1913, 1943, 1952.) adja. Bükk-vidéket érintő földtani szintetizáló monográfiájában Balogh Kálmán (1964) a kainozóos vulkanoklasztitokat vázlatosan, főként Schréterre támaszkodva ismerteti. Pantó Gábor (1961, 1962, 1965) összefoglaló munkáiban csak érintőlegesen foglalkozik a területtel. A Kárpát-Pannon régió neogén vulkanitjainak újravizsgálata is kiterjed a területre (Póka Teréz et al., 1998, Zelenka Tibor et al. 1997). Pentelényi László (1996, 2002, 2005) adja a tervezési terület kőzetének legrészletesebb leírást. Legfrissebb vulkanológiai kutatások Harangi Szabolcs és Lukács Réka nevéhez fűződnek (2009).

A szomolyai Kaptár-völgy fülkéire hívta fel először a figyelmet Kubinyi Ferenc geológus 1865-ben. A kaptárkövek első alapos kutatója Bartalos Gyula tudós pap, aki az „emlékkövek”-ről 1885-ben és 1891-ben két tanulmányt jelentetett meg, lerakva ezzel a kaptárkö-kutatás alapjait. Klein Gáspár borsod megyei főlevéltáros a vakablakoknak

bálványtartó, áldozat- bemutató rendeltetést valószínűsített, s azokat honfoglalás-kori emlékeknek tartotta. Kolacskovszky Lajos az 1930-as években foglalkozott a kaptárkövekkel. A kőfülkék topográfiai feldolgozását Saád Andor miskolci orvos kezdte meg, aki Korek József régésszel az 1960-as évek elején ásatásokat végzett Szomolyán az V. sziklavonulat kőfülkéjében. A régészeti feltárások során 36 db 14–15. századi kerámiatöredéket találtak. Eredményeik a Herman Ottó Múzeum Évkönyvében (1972.) jelentek meg. Mihály Péter az 1970-es évektől az ország összes kaptárkö-lelőhelyét egységes módszerrel felmérte, és topográfiai eredményei a megyei múzeumi közlönyökben jelentek meg. 1979-ben rendszerezte az itt található 117 kaptárfülkét. A legújabb időkben Baráz Csaba (2000, 2002, 2007) szintetizáló műveiben igyekszik megfejtetni a fülkés sziklák titkait.

Az élővilág értékeinek feltárása szempontjából a terület a 90'-es évek közepéig „fehér foltnak” volt tekinthető. A térség botanikai és zoológiai kutatásai a Bükk hegységre koncentráltak. A terület botanikai értékeinek szisztematikus feldolgozása 1995-ben indult meg, kezdetben az értékes erdőössztyep maradványok tekintetében. A botanikai adatok egy része bekerült a Bükk hegység flóráját feldolgozó munkába (Vojtkó András, szerk.), másrészt Pifkó Dániel és Barina Zoltán florisztikai cikkébe. A Bükki Nemzeti Parkra vonatkozó zoológiai monográfiában (Mahunka S. /szerk./) nem találunk adatokat a területről.

A TÉKA program keretében 2011-ben jelent meg Baráz Csaba, Kiss Gábor és Holló Sándor által írt összefoglaló ismertető füzet a hazánk fülkés szikláiról Szakrális köemlékeink – Kaptárkövek Magyarországon címen.

A természetvédelmi területet a természetjárás szervezett és egyéni formái érintik. 2009. óta a területen a kaptárköveket összekötő turistautakon a Kaptárkö Természetvédelmi és Kulturális Egyesület teljesítménytúrát szervez évente egy alkalommal.

Mihály Péter és Baráz Csaba kaptárkö topográfiai kódrendszere alapján a lelőhely a H.2.c. jelölést kapta. A kódjelzések a magyarországi kaptárkö-lelőhelyek azonosítását segítik. A nagybetű a megye kezdőbetűjét, az arab szám a települést, a kisbetű a kaptárkö-lelőhelyet településen belül (a római szám a sziklát, az arab szám a fülkét) jelöli.

2.6. Gazdálkodási jellemzők

A kaptárköveket magába foglaló területen jelenleg erdőgazdálkodás folyik.

2.7. Veszélyeztető tényezők

Az időjárási elemek a szabad, mállékony kőzetfelszínnek lepusztítását a morfológia kitettségnek megfelelően a völgyek délre néző oldalain képesek a legintenzívebben elvégezni. A kialakításukon túl azonban e külső erők a kaptárkövek lassú megsemmisítésében is jelentős szerepet játszanak. A környezetszennyeződés felerősödése miatt a tufa kőzetfajta mállása az utóbbi 30-40 évben jelentősen felgyorsult, ami a kaptárkövek megőrzésének nem kedvez.

További veszélyeztető tényezőként kell figyelembe venni, hogy a fent leírt folyamatok hatására kialakult kopárok kedveznek az invazív növények terjedésének, melyek közül elsősorban az akác megjelenése okozza a legnagyobb károkat. Az időjárási elemek mellett az akác és egyéb fásszárú növényzet gyökérzetének feszítő ereje pusztítja leginkább a sziklákat. Az akác visszaszorítása, és a kaptárkövek, sziklafelszínek fásszárú növényzettől való mentesítése a legfontosabb kezelési feladat.

Természeti folyamatok következtében a sziklafelszín aprózódása és mállása a fülkék állapotára is hatást gyakorol.

3. Természetvédelmi (kezelési) célkitűzések meghatározása

3.1. Természeti, táji, kultúrtörténeti értékek

A kaptárkövek megóvása, valamint környezetük természeti állapotának fenntartása, javítása.

3.2. Tervezési területhez kapcsolódó tevékenységek

A kaptárkövek és környezetük helyszíni kutatási lehetőségének biztosítása.

A kaptárkövek és környezetük örökségvédelmi célú bemutatási lehetőségének biztosítása.

4. A részletes kezelési terv

4.1. Természetvédelmi stratégiák

A kaptárkövek fennmaradását, környezetük megóvását és az egyéb természetvédelmi célkitűzések elérését elősegítő tevékenységek támogatása.

A kaptárkövek és környezetük károsítását, megsemmisítését eredményező tevékenységek tiltása.

A területhasználat szabályozása a kaptárkövek károsodásának megakadályozása érdekében.

A területen folytatott gazdálkodási és egyéb emberi tevékenységek összhangjának biztosítása a természetvédelmi célkitűzésekkel, a terület rendeltetésével.

A terület kutatásának, látogatásának, bemutatásának szabályozása, e tevékenységek összhangjának biztosítása a természetvédelmi célkitűzésekkel.

4.2. Részletes kezelési előírások

4.2.1. Művelési ághoz nem köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

4.2.1.1. Földtani, felszínalaktani természeti értékek, barlangok védelme

A területen a felszín átalakítása, vagy az azzal járó bármilyen tevékenység kizárólag a meghatározott természetvédelmi célkitűzések elérése érdekében, a működési területével érintett, a természetvédelmi kezelésért felelős nemzeti park igazgatóság (a továbbiakban: igazgatóság) munkatársának felügyelete mellett végezhető.

A területen követ fejteni tilos.

A kaptárköveket vésni, faragni, festeni, a fülkék alakját, méretét megváltoztatni tilos.

A kaptárköveken tárgyakat, eszközöket, műszereket csak a meghatározott természetvédelmi célkitűzésekkel összhangban, az igazgatósággal történt egyeztetést követően lehet ideiglenesen vagy véglegesen elhelyezni. Az igazgatóság az egyeztetés nélkül vagy nem az egyeztetés eredményének megfelelően elhelyezett tárgyakat, eszközöket, műszereket eltávolíthatja.

A kaptárkövekre és a fülkébe növényeket telepíteni tilos.

A kaptárköveken és közvetlen környezetükben megtelepülő, a sziklák állapotát – például a gyökérzet repesztő hatása miatt – veszélyeztető fás és lágyszárú növényzetet, fa- és cserjemagoncokat a természetvédelmi célkitűzésekkel összhangban, az igazgatósággal egyeztetve el kell távolítani. A növényzet eltávolítását az állagmegóvás érdekében sürgősen elvégzendő munkálatok kivételével a vegetációs időszakon kívül kell elvégezni.

A fülkékben felhalmozódó talajt és növényi maradványokat rendszeresen el kell távolítani.

4.2.1.2. Élő természeti értékek

A területen megtalálható őshonos növényzet, védett és fokozottan védett botanikai és zoológiai értékek felmérése, kataszterezése.

4.2.1.3. Kutatás, vizsgálatok

A területen folytatható kutatási tevékenység célja a fülkék eredetének, rendeltetésének, kultúrtörténeti szerepének feltárása, a befoglaló kőzetek és felszínformák, mint a fülkéket befoglaló földtani-felszínalaktani képződmények megismerése, valamint a természetvédelmi kezelést elősegítő ismeretek bővítése lehet.

Kizárólag az igazgatósággal előzetesen egyeztetett kutatási terv alapján engedélyezhető az előző bekezdésnek megfelelő kutatás.

A kutatás során kizárólag olyan tevékenység végezhető, amely nem ellentétes a terület rendeltetésével, a kutatás és annak módszere nem veszélyezteti, károsítja a kaptárköveket.

A kutatás publikált vagy adattárban elhelyezett eredményeit a kutatást végzőnek az igazgatóság számára elérhetővé kell tennie.

4.2.1.4. Terület- és földhasználat

A területen építmény elhelyezése kizárólag az örökségvédelmi célú bemutatás és a kaptárkövek állagmegóvása érdekében engedélyezhető abban az esetben, ha az építmény a kaptárkö és környezete tájképi egységét károsan nem befolyásolja, állapotát nem veszélyezteti.

A területen külszíni és mélyszinti bányaművelés nem folytatható.

A területen vadgazdálkodási létesítmény nem helyezhető el és nem üzemeltethető.

4.2.1.5. Látogatás

Tilos a területen technikai- és extrém sport tevékenységet folytatni.

A kaptárkövekre tilos felmászni. Kivételt képez ez alól az engedélyezett kutatás vagy a természetvédelmi kezelés céljából történő jelenlét.

4.2.1.6. Természetvédelmi infrastruktúra

A terület határán, a fő megközelítési útvonalak mentén hatósági tájékoztató táblát kell kihelyezni, szükség szerinti mennyiségben. A táblák fenntartásáról gondoskodni kell.

Amennyiben a területen az örökségvédelmi célú bemutatást szolgáló természetvédelmi infrastruktúra kiépítését nem az igazgatóság végzi, a bemutató útvonal nyomvonalát, a természetvédelmi infrastruktúra elemeit és azok elhelyezését, arculatát, valamint a tájékoztató táblák tartalmát (különös tekintettel a helyszínen betartandó látogatási szabályokra) előzetesen egyeztetni kell az igazgatósággal.

4.2.2. Művelési ághoz, vagy földhasználati módhoz köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

4.2.2.1. Erdők kezelése

A kaptárköveket közvetlenül érintően közelítés, fadöntés, készletezés nem végezhető.

4.3. Térképek

4.3.1. Kaptárkövek védőterülete topográfiai és kataszteri alapon (M 1:2000)

4.3.2. Kaptárkövek védőterülete topográfiai és kataszteri alapon (M 1:5000)

4.4. Fényképek

Mellékelve 8 db fénykép.

5. Bibliográfia

- Alföldi László – Balogh Kálmán – Radócz Gyula – Rónai András** (1975): Magyarázó Magyarország 200 000-es földtani térképsorozatához. M-34-XXXIII. Miskolc. Magyar Állami Földtani Intézet kiadása
- Balogh Kálmán** (1964): A Bükk hegység földtani képződményei. A Magyar Állami Földtani Intézet Évkönyve 48. 2.
- Balogh Kálmán – Rónai András** (1965): Magyarázó Magyarország 200 000-es földtani térképsorozatához. L-34-III. Eger. Magyar Állami Földtani Intézet kiadása
- Baráz Csaba** (1997): Bartalos Gyula (1839-1923) régészeti-történeti kutatásai – Egri Dobó István Vármúzeum Évkönyve XXXIII. 177-249
- Baráz Csaba** (1998): Szakrális táj. Kultúrtájkarakterológia a kaptárkövek ürügyén – Műemlékvédelem 1998. 6. sz., 316-322.
- Baráz Csaba** (1999/a): Kaptárkövek a Bükkalján – Sziklaméhészettől a magyar ősvallásig. - Debrecen
- Baráz Csaba** (1999/b): A bükkaljai kaptárkövek II. – A kaptárkövek kultúrtörténete – Földrajz Tanítása 1999. 1-2. sz., 10-18-
- Baráz Csaba** (2000): Kaptárkövek. Szakrális köemlékek a Bükkalján – Eger, 2000
- Baráz Csaba** (2002): Kaptárkövek a Bükkalján. In Baráz Cs. (szerk.): A Bükki Nemzeti Park. Hegyek, erdők, emberek. Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, 365-379.
- Baráz Csaba – Ilonczai Zoltán – Schmotzer András** (2007): Kaptárkövek völgye – Bábakalács füzetek - 7., BNPI, Eger
- Baráz Csaba – Kiss Gábor – Holló Sándor** (2011): Szakrális köemlékeink – Kaptárkövek Magyarországon, VM KTHÁ, Budapest
- Baráz Csaba – Mihály Péter** (1995-1996): A Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kaptárkö topográfia újabb eredményei és a fülkék rendeltetésének vizsgálata – Egri Dobó István Vármúzeum Évkönyve XXXI-XXXII.
- Bartalos Gyula** (1885): Eger vidékének történetírás előtti emlékei – In Adatok az Egri Egyházmegye történelméhez. I. Szerk. Kandra Kabos, Eger, 322-362.
- Bartalos Gyula** (1891): Egervidéki „kaptárkövek” és barlangok – Archeológiai Értesítő XI., 136-141.
- Klein Gáspár** (1939): Borsod vármegye és népességének története – In Vármegyei Szociográfiák V. Borsod vármegye, Budapest
- Kolacsovsky Lajos** (1934): A Bükk kaptárkövei – Turisták Lapja 46., 219-223.
- Kubinyi Ferenc** (1865): A szomolyai kaptár-völgy – Budapesti Szemle III., 1865. 10. szám, 452.
- Lukács Réka** (2009): A Bükkalja miocén szilíciumgazdag piroklasztitjainak petrogenézise: következtetések a magmatározó folyamatokra – doktori értekezés

- Mihály Péter** (1976): A Heves megyei kaptárkövek topográfiája – Egri Múzeum Évkönyve XIV., 245-292.
- Mihály Péter** (1978-1979): A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kaptárkövek topográfiája – Herman Ottó Múzeum Évkönyve XVII-XVIII., 33-86.
- Pelikán Pál** (2002): A Bükk-vidék földrajza. - Földtani felépítés, rétegtani áttekintés. – Fejlődéstörténet I. Szerkezetfejlődés. In Baráz Cs. (szerk.): A Bükki Nemzeti Park. Hegyek, erdők, emberek. Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, 23-70.
- Pelikán Pál szerk.** (2005): A Bükk hegység földtana. Magyarázó a Bükk hegység földtani térképéhez (1:50000) – Magyarország tájegységi térképsorozata, MÁFI, Bp.
- Pentelényi László** (1996):Bükkalja savanyú intermedier vulkanizmus. In: Neogén vulkanitok a Kárpátok-Pannon régióban – Kézirat, MÁFI
- Pentelényi László** (2002): A Bükk-vidék földrajza. – A Bükkalja I. Földtani vázlata. In Baráz Cs. (szerk.): A Bükki Nemzeti Park. Hegyek, erdők, emberek. Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Eger, 23-70.
- Pentelényi László** (2005): A bükkaljai miocén piroklasztikum összlet. In Pelikán Pál (szerk.): A Bükk hegység földtana. Magyarázó a Bükk hegység földtani térképéhez, MÁFI, 210-225.
- Póka Teréz – Zelenka Tibor – Szakács Alexandru – Seghedi Ioan – Nagy Géza – Simonits András** (1998.): Petrology and geochemistry of the Miocen acidic explosive vulkanism of the Bükk Foreland; Pannonian Basin, Hungary – Acta Geologica Hungarica 41/4, 437-466.
- Saad Andor** (1963): A kaptárkövekről – Egri Múzeum Évkönyve I., 81-88.
- Saad Andor** (1966): Megoldott rejtély – Természettudományi Közlöny 1996. 9. szám
- Saad Andor** (1972): Adatok a kaptárkövek eredetének, korának és rendeltetésének meghatározásához – Herman Ottó Múzeum Évkönyve XI., 105-121.
- Saad Andor – Korek József** (1965): Denkmäler der Frühmittelalterlichen Imkrei am Fuss des Bükkgebirges. Die Fragen der Felsen mit Bienennischen – Acta Archeologica Hungarica XVII. 369-394.
- Schréter Zoltán** (1943): A Bükk hegység geológiája. Beszámoló a m. kir. Földtani Intézet vitaüléseinek munkálatairól. A m. kir. Földtani Intézet 1943. évi jelentésének függeléke 5. 7. 378–411.
- Schréter Zoltán** (1952): Földtani vizsgálatok a Bükk hegység déli részén. A Magyar Állami Földtani Intézet Évi Jelentése a 1944. évről 45-48.
- Soó Rezső** (1937): A Mátrahegység és környékének flórája. Magyar Flóraművek I. - Debrecen
- Zelenka Tibor et al.** (1997): Miocen acidic explosive vulkanism in the Bükk Foreland, Hungary: Identifying eruptive sequences and searching for source locations
- Vojtkó András** (2001): A Bükk hegység flórája. - Sorbus 2001, Eger: 1-340.